

Rutger Jan van der Gaag (KNMG)
ziet een verantwoorde zorg als zijn missie

Ruimte voor de patiënt

Rutger Jan van der Gaag is de nieuwe voorzitter van artsenfederatie KNMG. De psychiater, die ook de huisartsenopleiding voltooide, zou graag een einde zien aan de bevoogding vanuit de arts: "Het artsenvak benaderen vanuit de patiënt is voor mij essentieel."

Wisseling van de wacht in de Domus Medica, het statige onderkomen van artsenfederatie KNMG in Utrecht. Internist-endocrinoloog Arie Kruseman draagt na drie jaar de voorzittershamer over aan psychiater Rutger Jan van der Gaag (63). Besturen is hem niet vreemd. Van der Gaag is ook voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (NVvP) en hoogleraar Klinische Kinder- & Jeugd Psychiatrie aan het UMC St Radboud. En hij was als practicus en opleider verbonden aan Karakter, expertisecentrum voor kinder- en jeugdpsychiatrie. Zijn praktijkwerkzaamheden legde hij onlangs neer. Het afscheid valt hem zwaar: "Veel volwassen patiënten heb ik dertig jaar geleden als kind met een ontwikkelingsstoornis zien binnenkomen. Ik ben al die jaren zeven dagen per week 24 uur per dag bereikbaar geweest. De praktijk is letterlijk onderdeel van mijn leven geworden. Toen afgelopen maandag mijn werk-

kamer werd ontruimd, was dat de afsluiting van een levensfase. Dat doet je wel wat."

Van der Gaag hoefde niet lang te twijfelen over het voorzitterschap: "Je wordt gevraagd en dan vraag je je af: waar staat de KNMG voor? En voor mij staat de KNMG precies voor datgene waar ik ook voor sta, namelijk: een verantwoorde zorg. Dat is iets wat ik verschrikkelijk belangrijk vind. Zeker nu in deze crisistijd een overheveling plaatsvindt van een aanbodgestuurde zorg naar een zelfgestuurde zorg met de patiënt centraal. Daarbij was ik ook toe aan een nieuwe uitdaging. Ik vind het prettig dat ik in Nijmegen ruimte schep voor jong talent. Dat zie ik ook als een van de opdrachten die je hebt als professional: er is een tijd waarin je investeert, een tijd waarin je consolideert en er is een tijd waarin je ruimte maakt voor anderen."

Ruimte wil hij ook maken voor de patiënt. Van der Gaag schetst een visioen over de zorg waar hij naartoe wil: "De patiënt moet het vertrouwen hebben dat hij zijn eigen zorg op zijn eigen manier kan beheren. We moeten

‘Er zijn onder artsen allerlei gewoontes ingeslopen die onnodig tijd- en geldrovend zijn’

> ons als artsen de vraag stellen of alle zorg die we leveren ook wel echt noodzakelijk is. De stem van de patiënt moet bepalend zijn voor de beslissing om wel of niet door te gaan met behandelen. Ik denk dat dat ook echt geneeskunst is: niet alleen maar productie draaien, maar bepalen welke zorg op welk moment voor welke patiënt noodzakelijk is. Artsen zullen meer tijd moeten nemen om met hun patiënten tot gedeelde besluitvorming te komen. Ik denk dat patiënten zich nu erg gestuurd voelen in plaats van dat ze zelf aan het roer zitten. De bevoogding vanuit de arts moet weg.”

Voorbeeldfunctie

Gevraagd naar wat hij als KNMG-voorzitter precies anders wil gaan doen dan zijn voorganger Kruseman, benadrukt hij vooral veel hetzelfde te zullen doen. Maar hoewel hij de hoofdroute graag intact laat, ziet hij ruimte voor nieuwe zijwegen: “Wat ik misschien anders ga doen, is dat ik een goede poging ga wagen – en ik denk dat die ook gaat slagen – om van de federatie echt een federatie te maken. Ik zie graag dat we onze missie om tot een verantwoorde zorg te komen daadwerkelijk gaan realiseren. Als het de KNMG lukt om de schotten tussen de verschillende disciplines te slechten, dan denk ik dat we met ons gedrag een voorbeeldfunctie kunnen vervullen waar het hele veld in mee kan gaan.”

Bruggen slaan tussen mensen doet Van der Gaag naar eigen zeggen al zijn hele leven. Hij ziet zichzelf dan ook als een verbinder. “Ik groeide op in het buitenland, ging naar de basisschool in Engeland en naar de middelbare school in Frankrijk. Daar legde ik contacten tussen groepen mensen die niet voor elkaar hadden gekozen. En tijdens mijn studententijd speelde ik piano en cello in het Utrechts Studenten Concert, dat op dat moment op sterven na dood was. Ik lanceerde het plan om alle musicerende studenten in Utrecht bij elkaar te laten komen. Het zou uiteindelijk de redding van het USC zijn. Het is de kunst om in de breedte te kijken en kansen te grijpen. Ook binnen de Vereniging voor Psychiatrie heb ik allerlei disci-

plines samengebracht om de schandalige eigen bijdrage in de ggz – die nu gelukkig van tafel is – ongedaan te maken. Stonden we ineens met 10.000 mensen op het Malieveld. Ik hoop dat het niet zo ver meer komt overigens, het beste is als je er in gesprek met de politiek uit komt.”

Van der Gaag richt zich het liefst op wat artsen zelf kunnen doen om anders te gaan werken. Hij gelooft dat artsen nog stukken efficiënter kunnen werken dan zij nu vaak doen. De bezuinigingen boezemen hem daarbij allerminst angst in. “Mijn adagium is dat je van de nood een deugd moet maken. Dat betekent dat je je moet afvragen hoe je op een doelmatige en verantwoorde wijze zorg kunt leveren die betaalbaar is. Er zijn onder artsen allerlei gewoontes ingeslopen die onnodig tijd- en geldrovend zijn. Ik heb mijzelf daar ook schuldig aan gemaakt. Ik liet als psychiater patiënten standaard steeds terugkomen. ‘Tot over drie maanden’, zei ik dan. Maar dat kost tijd en geld en het emancipeert de patiënt ook niet.”

Van der Gaag vindt dat artsen zich moeten realiseren dat patiënten zelf kunnen bedenken of ze moeten terugkomen. “Zeg als dokter: beste patiënt, mail me gerust als de nood niet te hoog is. Ik denk dat artsen veel innovatiever moeten worden. Niet als doel op zich, maar om de zorg beter te maken. De paradox van arts-zijn is dat je jezelf overbodig moet maken. Maar als alle patiënten beter zijn, heb je geen werk meer. Daarom werd Hippocrates gevoed door zijn leerlingen; de verzekering die artsen in het oude Griekenland hadden, was dat als ze eenmaal oud waren, ze werden verzorgd door de artsen in opleiding.”

Solidariteit

Verantwoordelijkheid nemen voor jezelf en elkaar heeft Van der Gaag sowieso hoog in het vaandel staan. Het gezamenlijk terugdringen van de zorgkosten is daarvan een voorbeeld. “Door elkaar bewust te maken van de eigen verantwoordelijkheid ga je zonder dat je het merkt al minder kosten maken. Als psychiater weet ik dat monitoren, gewoon in de gaten houden wat je doet, een van de krachtigste technieken is in de gedragstherapie. Een verslaafde roker die wil afkicken en hiervoor dagelijks bijhoudt hoeveel sigaretten hij rookt, zal vanzelf minder gaan roken. Verantwoorden wat je dagelijks doet is in mijn ogen de beste bezuinigingsmaatregel, omdat je daarmee doelmatiger te werk gaat. Wij moeten ons als artsen goed realiseren: Den

Haag, dat zijn wij zelf. Een zorgverzekering is een solidariteitsactie; gezonde mensen betalen premies zodat zieke mensen kunnen worden geholpen. Het is een van de mooiste en meest wezenlijke onderdelen van onze democratie.”

Winstuitkering

In weerwil van die solidariteit staat de beeldvorming over artsen die de afgelopen periode vaak in het nieuws kwamen door buitensporig hoge salarissen. Van der Gaag is zich ervan bewust dat het leveren van verantwoorde zorg een beetje haaks staat op een hoge productiviteit. “Maar een patiënt is geen middel om een goed inkomen mee te genereren. De beste winstuitkering die je als dokter hebt, is een tevreden patiënt. Die je hebt geholpen om te leven met de kwalen die hij heeft, of die je kwaliteit van leven hebt gegeven bij uitzichtloze kwalen, of misschien wel de kracht en het zelfvertrouwen dat het allemaal goedkomt.”

Van der Gaag herinnert zich een anekdote uit het verleden: “Toen ik assistent was in het AZU, werd er een patiënt die uit religieuze overwegingen niet verzekerd was, met een hersenbloeding binnengebracht. Na een tijdje kwam er een ouderling, die contant de ligprijs kwam afrekenen. Op een gegeven moment zei de ouderling dat hij de indruk had dat er geen groot levensgevaar meer was en dat wij niet echt meer medische zorg hoefden te verlenen. Wij antwoordden dat de patiënt nog even moest wachten voordat-ie naar het verpleeghuis kon. De ouderling vroeg wat er in het verpleeghuis moest gebeuren. Nou, wassen en scheren, zeiden wij toen. ‘Ok’, zei de ouderling, ‘dan nemen wij de patiënt mee naar huis en dan gaan wij in plaats van u te betalen binnen onze gemeenschap kijken wie het wassen en scheren op zich wil nemen.’ Een prachtig voorbeeld, omdat het zo goed laat zien dat solidariteitsgeld doelmatig kan worden ingezet. Die gemeenschap wilde niet betalen voor ligdagen van een patiënt die moet wachten op een verpleeghuis. En dat blijkt ook helemaal niet nodig te zijn, omdat dezelfde werkzaamheden binnen de gemeenschap kunnen worden uitgevoerd. De symboliek van dit voorbeeld spreekt me aan; een toonbeeld van compassie. Het artsenvak benaderen vanuit de patiënt is voor mij essentieel. Als je dokter wordt omdat je technische ambities hebt, mis je in mijn beleving een essentieel onderdeel van het dokter zijn, namelijk dat je je inzet voor de patiënt.”

Wat volgens Van der Gaag ook bij het arts-zijn hoort, is openstaan voor kritiek op het professionele functioneren. Dit wordt nog eens versterkt door het feit dat artsen – na de recente medische missers in verschillende ziekenhuizen – steeds vaker onder het vergrootglas van de samenleving lijken te liggen. “Als je als arts een fout maakt, moet je dit buitengewoon serieus

‘Openstaan voor kritiek op het professionele functioneren hoort ook bij het arts-zijn’

nemen. Fouten zijn er niet om te worden weggevoerd, maar om te worden erkend, zodat er lering uit kan worden getrokken, en dat geldt voor ons allemaal. Het is belangrijk dat artsen het de moeite waard blijven vinden om elkaar op fouten aan te spreken. Ik zie het als mijn taak om daarop te blijven hameren. Blijf met elkaar in gesprek. De tijd is er rijp voor.” <